

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Горболіс Б. В.

(Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка)

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Школяренко В. І.

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства все більша увага приділяється жінці, її ролі та місці у суспільстві. У зв'язку з цим спостерігається підвищений інтерес до гендерних досліджень у різних науках (переважно в соціології, політології, психології). У цьому плані не залишилася непоміченою і лінгвістика. Інтерес до гендерного аспекту мови з кожним роком зростає. Гендерним дослідженням у лінгвістиці присвячено безліч монографій. У XX столітті з'явилися роботи "Geschlecht und Charakter" (1903) О. Weininger, "Feminism in Germany and Scandinavia" (1911) К. Anthony, "Frauensprache: Sprache der Veränderung" (1982) Tromel-Plotz, "Feminismus: Inspektion der Herrenkultur" (1983) і "Das Deutsche als Mannersprache" (1984) L. Pusch, які мали на меті переосмислити роль «слабкої, беззахисної» жінки та позиціонування чоловіка в суспільному житті та у мовній картині. Одним з ключових моментів розвитку гендерної лінгвістики німецької мови на сучасному етапі є вихід у світ двох словників видавництва Langenscheidt "Deutsch – Mann. Mann – Deutsch" і "Deutsch – Frau. Frau – Deutsch" (1995).

Поняття гендеру було впроваджено у наукову мову наприкінці 60-х років XX ст. і асоціювалося з відмінностями між жінкою і чоловіком. На відміну від терміну "стать" (sexus), що позначає власне біологічні відмінності чоловіків і жінок, і терміну "рід" ("genus"), що позначає граматичне явище, термін "гендер" ("gender"), не знімаючи і не заперечуючи статевої відмінності, акцентує на тих соціальних особливостях чоловіків і жінок, які виникають у них у результаті їх суспільної діяльності, і які визначають своєрідність їх соціальної поведінки [1].

Зіставне дослідження культурних концептів "чоловік" і "жінка", які вперше у вітчизняній лінгвістиці стали предметом зіставного аналізу в німецькій мовній культурі, є актуальним для сучасного порівняльного мовознавства і відкриває можливості для їх подальшого вивчення. Наукова привабливість обраного матеріалу дослідження полягає у тому, що вивчення таких найбільш важливих людських концептів, як "чоловік" і "жінка", дозволяє з'ясувати характеристики, які є властивими для осіб чоловічої і жіночої статі в німецькій мовній культурі. Лексичні одиниці на позначення осіб чоловічої/жіночої статі складають певні лексичні угруповання, які об'єднуються семантичним компонентом гендерної маркованості і є досить компактною частиною словника Дудена.

Аналіз паремій гендерної проблематики німецької мови дає змогу досить повно розглянути гендерні стереотипи німецької мови. Для цього із суцільної вибірки було взято 378 фразеологічних одиниць і скомпоновано у декілька підгруп за формально-семантичним принципом. Слова розподілені на такі підгрупи: 1) подружжя; 2) дівчина; 3) юнак; 4) зовнішність; 5) батько та мати; 6) родинні зв'язки; 7) риси характеру; 8) номінація чоловіка та жінки як представників відповідних статей. Як було досліджено, фразеологічні вирази, що характеризують жінку, означають сферу домогосподарства та материнства; фразеологізми, що характеризували чоловіка, характеризують професійно-ділову сферу.

Для повноти дослідження та ґрунтовності узагальнень аналізовано гендер у художній літературі на основі оповідання сучасної німецької письменниці Крісти Вольф "Selbstversuchen", у якому розповідається про фантастичний експеримент зі зміни статі, відчуття жінкою свого "я" та пошук "себе" в тілі чоловіка. У творі художньо відображені не лише фізіологічні, а й психологічні зміни. Показовим є дуальні пояснення слів представниками різних статей. Так, скажімо, "місто" для обох статей, для неї це – "eine Fülle immer wieder enttäuschter, immer sich erneuernder Hoffnung", а для нього – "eine Ballung unausschöpfbarer Gelegenheiten. Er – also ich – war betäubt von einer Stadt, die mich lehren wollte, daß es meine Pflicht war, Eroberungen zu machen, während die Frau in mir noch nicht die Technik verlernt hatte, sich zu zeigen und, falls die Situation es so wollte, klein beizugeben" [2, 98-99].

1. Словарь гендерных терминов / под. ред. А. А. Денисовой. – М.: Информация 21 век, 2002. – 256 с.
2. Ch. Wolf. Unter den Linden. Drei unwahrscheinliche Geschichten/ Christa Wolf. - Berlin und Weimar: Aufbau Verlag, 1974. – 114S.